

VÄÄRTUSED JA PEREVÄÄRTUSED KUI ALUS SÜNDIMUSKÄITUMISE KUJUNEMISEKS

Autor: Prof Kairi Kasearu, empiirilise sotsioloogia professor,
TÜ ühiskonnateaduste instituut.

Lapse saamise otsuse kujunemisel on olulisel kohal individuaalsed väärtuspõhised eelistused, mis omakorda on kujundatud lähikeskkonna ja laiemalt ühiskonna kultuurilistest väärtusest.

Inimese isiklikud väärtused on tema kujutus ja arusaam sellest, mis on tema jaoks tähtis ja mida ta tahab elus saavutada. Väärtuste tähtsuse järjekord näitab, mis on tema jaoks kõige olulisem.

Lähikonna väärtusmaailm tähendab ümbritsevate inimeste, näiteks pereliikmete, sõprade, partneri, töökaaslaste või kogukonna väärtusi ja arusaamu.

Kultuurilised väärtused on jagatud uskumused ja põhimõtted, mida peetakse ühiskonnas heaks või õigeks.

Lapse saamine on inimestele tähtis siis, kui see sobib nende isiklike väärtustega (nt laps kui osa eneseteostusest). Kuid seda mõjutab ka ühiskonna arusaam (tajatud sotsiaalne surve) sellest, kas ja millal lapsi saada. Peale ühiskonna arvamuste ja inimese enda isiklike uskumuste mõjutavad lapse saamise otsust ka lähedased, kellega inimene igapäevaselt suhtleb – mida peavad oluliseks või õigeks nemad.

Perekonna olulisus ja väärtused

- 1985. aastal ja hiljem sündinuid (vanuses 39 eluaastat ja nooremad) iseloomustab perekonna väga oluliseks pidamine (89%; lastega inimeste seas 96% ja lastetute seas 83%).
- Sõprade ja vaba aja olulisus on samuti võrreldes eelmiste põlvkondadega tunduvalt kasvanud ning töö ei ole prioriteet (37% peab tööd väga oluliseks), millega haakub hästi ka edukuse ja jõukuse väärtustamise vähenemine ning esile on kerkinud vaba loovuse ja elamuslikkuse väärtustamine.
- Perekonna oluliseks pidamine on ühiskonnas sünnipõlvkondade ja aastate võrdluses pigem kasvanud, mitte kahanenud. Perekonna oluliseks pidamine lastega inimeste puhul elu jooksul säilib, kuid lastetute puhul vanuse suurenedes pigem väheneb. Mida rohkem on lapsi, seda enam peetakse perekonda oluliseks ehk rohkem on neid, kes leiavad, et perekond on nende elus väga olulisel kohal.
- Vaatamata perekonna väga oluliseks pidamisele ei tajuta laste saamise põhjusena kohustust ühiskonna ees. Seega on perekonna olulisuse väärtustamine seotud isiklike valikute ja autonoomiaga (nooremad põlvkonnad väärtustavad rohkem vaba loovust ja elamuslikkust, kuid edukuse ja jõukuse väärtustamine väheneb) ning vähem kohustuste ja sotsiaalsete normide järgimisega.

Väärtusprioriteetide muutus

- Eri eluvaldkondade sihid, näiteks autonoomia, iseseisvus ja majanduslik edukus ning pere ja laste väärtustamine, ei ole vastandlikud, vaid võivad esineda koos ning toetada üksteist.
- Töö- ja pereelu vastandamine ühiskonna tasandil võib tekitada mentaalsete skeemide konflikti, mis omakorda viib väikese sündimuseeni.
- Üldine ebakindluse kasv ühiskonna tulevikuväljavaadete suhtes vähendab isikliku sündimuskavatsuse realiseerimist.
- Esimese lapse saamisel mõjutavad inimest rohkem üldised uskumused ja ootused, näiteks millal on nn õige aeg laps saada, mida ühiskond arvab ning millised on kodust kaasa saadud väärtused. Järgmiste laste puhul on tähtsam see, kas inimese ümber on toetav keskkond ja kas ta tunneb, et laste saamine ja kasvatamine on tema jaoks väärtuslik ja elu rikastav või pigem lisakoormus.

Väärtuste mõju sündimusele on pikaajaline ja seda ei ole võimalik kiireloomuliselt kujundada või suunata. Küll aga saab luua toetava sotsiaalse konteksti inimeste väärtuspõhiste eelistuste realiseerimiseks.